

фікація значення відбувається внаслідок рецептивного потенціалу читача-глядача, який є сучасником. На перший погляд, кіносценарна персонифікація зберігає в собі основні умови, притаманні й кінотексту. Проте її специфіка вказує на первісну функціональну значущість літературної основи, на поступове послаблення значення першоджерела, виокремлення в самостійну жанрову матрицю, відрив від мистецтва кіно, зрештою, на її автентичність.

Список використаної літератури

1. Аристотель. Поэтика. Риторика / Аристотель ; [пер. с др.-греч. В. Аппельрота, Н. Платоновой]. – СПб. : Издательский Дом «Азбука-классика», 2008. – 352 с.
2. Астремский А. Как написать сценарий / А. Астремский. – Ч. 3: Разработка персонажей [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://scriptmaking.ru/node/2852>.
3. Гекман Л. П. Персонифікація традиційної культури: теоретико-методологічний аспект [Електронний ресурс] / Л. П. Гекман // ВЕСТНИК АлтГТУ ім. І. І. Ползунова. – № 1. – 2006. – С. 74–75. – Режим доступа : http://elibr.altstu.ru/elibr/books/Files/va2006_1/pdf/074_Gekman.pdf.
4. Гинзбург Л. Я. О литературном герое / Л. Я. Гинзбург. – Л. : Сов. писатель, 1979. – 221 с.
5. Горбулина Е. В. Литературное своеобразие киносценария : учеб. пособие по спецкурсу / Е.В. Горбулина. – Ростов н/Д. : РГПИ, 1989. – 84 с.
6. Кораблев А. А. Поэтика словесного творчества: Системология целостности : [монография] / А. А. Кораблев. – Донецк : ДонНУ, 2001. – 224 с.
7. Лотман Ю.М. Структура художественного текста / Ю. М. Лотман // Об искусстве. – СПб. : Искусство – СПб, 1998. – С. 14–285.
8. Мицько В. Портрет : [кіносценарій] / В. Мицько // Кіносценарії: Коронація слова / [відп. ред., передм. Володимира Войтенка]. – К. : KINO-KOLO, 2006. – С. 245–284.
9. Сегер Л. Как превратить хороший сценарий в великий. Краткий путеводитель для начинающих сценаристов, написанный голливудским консультантом сценарного отдела / Л. Сегер [Электронный ресурс] ; [авториз. перевод с англ. С. Белошниковой и В. Нахабцева-младшего]. – Режим доступа : <http://kinodramaturg.ru/linda-seger-kak-xoroshij-scenarij-sdelat-velikim/>.
10. Хазагеров Г. Персонифікація російської культури / Г. Хазагеров // Новый мир. – 2002. – № 1. – С. 133–145.
11. Хейфиц И. Е. О кино / И. Е. Хейфиц. – М. : Искусство, 1966. – 229 с.
12. Червінська О. В. Психологічні аспекти актуальної рецепції тексту: теоретико-методологічний погляд на сучасну практику словесної культури : наук. посіб. / О.В. Червінська, І.М. Зварич, А.В. Сажина. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2009. – 284 с.
13. Чернец Л. В. Персонаж / Л. В. Чернец // Русская словесность. – 1993. – № 4. – С. 67.
14. Эйзенштейн С. Избранные произведения : в 6 т. / С. Эйзенштейн. – М. : Искусство, 1964–1971. – Т. 4. Работы 1964–1971 гг. – 1966. – 790 с.
15. Юнаковський В. С. Сценарна майстерність / В. С. Юнаковський. – К. : Мистецтво, 1964. – 271 с.

Статтю подано до редколегії
19.09.2012 р.

УДК 821.161.2-14.09

Н. В. Пастушко – студентка Інституту філології, історії та мистецтв РВНЗ «Кримський гуманітарний університет» (м. Ялта)

Семіосфера християнського коду в драматичному етюді Лесі Українки «Йоганна, жінка Хусова»

Роботу виконано на кафедрі української філології та методики викладання РВНЗ «Кримський гуманітарний університет» (м. Ялта);

У статті розглянуто репрезентацію семіосфери християнського коду в драматичному етюді Лесі Українки «Йоганна, жінка Хусова». Аналізується парадигма ключових знаків, що відтворюють семіотичний простір

християнського тла в творі. Вказано на взаємозв'язок християнського коду з іншими, що перетинають простір драматичного етюдю.

Ключові слова: семіосфера, християнський код, знак, символ.

Пастушко Н. В. Семіосфера християнського коду в драматическом етюдю Леси Українки «Йоганна, жина Хусова». В статті рассматривается репрезентация семіосфери християнського коду в драматическом етюдю Леси Українки. Аналізується парадигма ключевих знаків, которые отображають семіотическое пространство християнського фона в произведенні. Указується на взаємодієвіє християнського коду с другими, которые пересекають пространство драматического етюдю.

Ключевые слова: семіосфера, християнський код, знак, символ.

Pastushko N. V. Semiosphere of the Christian Code in Dramatic Sketch of Lesya Ukrainka. The article deals with the representation of the semiosphere of the Christian code that appeared in the dramatic etude by Lesya Ukrainka. Analyzed paradigm of the key sings that reflect the semiotic space of the Christian background. It indicates on the interaction of the Christian code with others that cross the space of the drama etude.

Key words: Semiosphere, the Christian code, sign, symbol.

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми.

Тексти Лесі Українки звертають на себе увагу безмежністю проблематики та унікальністю художнього світу. Переосмислюючи світові сюжети, письменниця розглядала культуру як певну сукупність символів, сюжетів, яким вона надавала нового осмислення, наповнювала новим значенням, що зумовило актуалізацію семіотичної методології в дослідженні творчого доробку письменниці у працях українських літературознавців П. Білоуса, С. Кочерги, Г. Левченко, Н. Малютіної, У. Михайляк, М. Моклиці.

Драматичний етюд Лесі Українки «Йоганна, жінка Хусова» – свідчення зрілої драматургічної майстерності. Він відзначається продуманою композицією, умінням надати кожному слову наймісткішого значення, розкриттям персонажів у всій різноманітності їхніх рис, добром багатозначних символів. В українському літературознавстві драматичний етюд письменниці розглядали В. Агеєва, О. Бабишкін, Н. Банацька, Л. Демська-Будзуляк, О. Забужко, Є. Кирилюк, Л. Масенко, М. Моклиця, висвітлюючи такі аспекти, як проблема індивідуальної свободи, рецепція християнської віри, образ жінки, сюжетна та образно-смієлова характеристика, рецепція тексту в контексті відтворення суспільно-політичної боротьби. Однак текст драматичного етюдю приховує чимало не багатозначних образів та символів, утаємничених знаків, які потребують дешифрування.

Драматичний етюд Лесі Українки «Йоганна, жінка Хусова» продовжує розгортати євангельські сюжети. Людина віри та її смислосуттєві пошуки стають у центрі художнього дослідження в тексті твору письменниці. Як стверджує М. Моклиця, християнство для Лесі Українки – «це постійний мотив її творчості – до теми християнства вона повертається знов і знов, кружляє навколо, ніби магичні кола описує» [5, 22]. Вважаємо за доцільне відзначити, що у драматичному етюдю «Йоганна, жінка Хусова» християнська тематика відсунута на другий план. Однак вона має суттєвий вплив на розкриття етики героїв, морально-психологічної мотивації їхніх вчинків та розгортання колізій, що відтворюються крізь призму декількох містких знаків. Отже **метою статті** є аналіз семіосфери християнського коду драматичного етюдю.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Ще до початку розгортання сюжету безпосереднього семіотичного навантаження християнського коду набуває заголовок твору, що відтворює інтертекстуальні зв'язки з Біблією, адже саме у Євангелії Св. Луки знаходимо згадку про «Йоганну, дружину Худзи», яка була однією з тих жінок-мироносиць, що, зцілені від невиліковної хвороби Христом, супроводжували його, забезпечуючи всім необхідним. Вже сама назва твору апелює нашу увагу до ранньохристиянської тематики.

На початку твору, з ремарки, окреслюється час і простір, у якому відбувається дійство: «Діється в Галілеї, в домі Хусовім, за часів євангельських» [8, 158]. Одне містке речення створює цілісну часово-просторову картину. Важливим знаком постає топос – Галілея. Геокультурний простір посідає важливе місце у відтворенні художньої картини тексту і стає засобом семіотичного моделювання. Як зазначає Ю. Лотман: «Географія виключно легко перетворюється в символіку» [4, 303]. Особливо це помітно, коли будь-який географічний пункт стає місцем національних або релігійних конфліктів чи по-різному оцінюється в різноманітних національних традиціях. Саме в Галілейських

краях сталася більшість подій, описаних у Новому Завіті, чим і зумовлено місце дії драматичного етюдю з ранньохристиянської тематики. Галілея перетворилася на всесвітній центр християнства.

У драматичному етюдю Лесі Українки «Йоганна, жінка Хусова» простежуємо історію становлення християнства до Голгофи, Голгофа та після Голгофи. Однозначно центральним постає період сприйняття християнської релігії вже після розп'яття Христа, адже саме через смерть Учителя Йоганна вимушена повернутися в чужий для неї дім чоловіка. Проте Леся Українка у своєму творі водночас ретроспективно відтворює історію супроводу Йоганною Христа і картину його страти, що вкладає в уста бездуховної Марції. Образ Йоганни постає символічним містком, крізь призму якого репрезентується атмосфера періоду раннього християнства.

Слід відзначити, що Йоганна, як епізодичний персонаж, з'являлася в творчості Лесі Українки декількома роками раніше в драматичній поемі «Одержима». На думку Е. Соловей, «несучи радісну звістку про воскресіння Месії, прагнучи обдарувати нею кожного, – там Йоганна становила емоційну антитезу до Міріам, котра була втіленням відчаю та ненависті» [6, 464]. Обидва жіночі образи відтворюють безоглядну відданість Христу, проте репрезентують абсолютно різні шляхи досягнення християнського ідеалу – через абсолютну покору (Йоганна) та через бунт і «жертвну загибель в ім'я заповіданої всевишньої любові» (Міріам).

Провідною проблемою, що визначає християнський код, постає вибір між власною свободою та дотриманням догматики християнської релігії, що зумовлює внутрішній конфлікт Йоганни. Розгортання історії головної героїні драматичного етюдю Лесі Українки вибудовується на окремих свідомих актах волевиявлення: спочатку Йоганна йде за Месією (перший акт вибору), потім вона повертається до чоловіка (другий етап), просить розлучного листа (третій), однак згадавши, що розлучення суперечить християнській моралі, залишається покірною своєму чоловікові (четвертий етап):

*Ні, мій муже й пане,
Прошу тебе, забудь мені те слово, –
З твоєї волі я повік не вийду [8, 179].*

Йоганна здійснює свідомий вибір, зумовлений передусім її щирим прийняттям постулатів християнського вчення, який, на думку В. Агеєвої, репрезентує її «як ідеальну християнку, що не порушує жодної букви закону» [1, 228]. Проте доцільно відзначити те, що головна героїня постає як «ідеальна християнка» лише після повернення у дім чоловіка, адже вирушивши за Христом і покинувши свій дім та чоловіка, вона тим самим порушила постулати християнської моралі, що стверджують про можливість розлучення лише за умови подружньої зради.

Сповідування християнських догматів вбачаємо у ставленні головної героїні до збагачення, що зумовлює одне з протиріч між Йоганною та Хусою. Для Йоганни заможний статок нічого не вартий, а відтак вона прирівнює його до попелу, адже прах, попіл є символом чогось нетривкого, сипкого, непостійного та невартісного:

*Хусо, я навчилась
Таку складати ціну всім багатствам,
як пороху, що в нас попід ногами [8, 176].*

Порох як знак байдужого ставлення постає ще одним репрезентантом семіосфери християнського коду. В первинному християнстві збагачення засуджували, зокрема християнське положення «Не збирайте скарбів на землі» було суттєвим складником моралі. Накопичення багатства сприймається в християнській культурі як гріховне.

Розглядаючи семіосферу християнського коду, не можна оминати образ Месії. Він жодного разу не з'являється у дії. Однак, він присутній у риториці головних персонажів. Першу згадку про Христа вкладає в уста Хуси, який, непривітно зустрічаючи свою дружину, уїдлимо зазначає: «А де ж твій тесля?» [8, 174]. Знаковим є відтворення Лесею Українкою Христа в образі теслі. Безперечно, з уст Хуси слово «тесля» звучить задля приниження, насмішки та глузування, що простежується і в його двозначній відповіді на слова Йоганни:

*Йоганна: Його розп'ято. Ти хіба не знаєш?
Хуса: Ага, достукався! [8, 174]*

Проте зображення Лесею Українкою Христа як теслі, має й інше значення. По-перше – це дотримання історичної достовірності. Виявляються інтертекстуальні біблійні зв'язки, адже в Новому Заповіті зазначається, що Ісус Христос був назаретським теслею. Окрім того, теслярство іманентно пов'язано з деревом. Дерево – один з центральних символів світової традиції. Основні символічні форми, пов'язані з ним, – це світове древо (охоплює універсальну концепцію світобудови) та його варіанти – дерево життя та пізнання. Теслярство безпосередньо пов'язане з оброблянням деревини, це ремесло спрямоване на створення, будівництво нового. Характеристика Христа як теслі відтворює семантику будівництва, ствердження християнської релігії.

Заслужує уваги і комунікативна сфера твору. В стосунках Христа із жінками, які супроводжували його, О. Забужко вбачає розкриття гендерної проблематики у християнському контексті, що доводить драматичний етюд Лесі Українки «Йоганна, жінка Хусова». На думку дослідниці, «вся гендерна толерантність Христа обмежується тим, що, як вдячно згадує Йоганна, «свою науку він уділяв усім і нам жінкам не боронив стояти близько й слухать» [8, 178]. Якщо простежити за репліками головної героїні щодо Месії, то дійсно можна зазначити, що навіть цей персонаж не відстоєє гендерне рівноправ'я, оскільки, за словами Йоганни, її роль при ньому зводилася до того, щоб «він міг мати скрізь собі притулок, щоб голоду і холоду не знав» [8, 177]. водночас варто підкреслити, що християнське вчення, яке проповідував Христос, вперше змінило гендерні стереотипи й надало змогу жінкам відчувати духовну рівність.

Християнський код у драматичному етюді Лесі Українки відтворено амбівалентно. З одного боку, він репрезентує тип яскравої індивідуальності, в характері якої домінує риса заперечення особистісно-духовної несвободи, проте з іншого висвітлює поневолювальний характер релігії, коли вона перетворюється на ідеологію і засвідчує тиск на особистість. Як зазначає С. Кочерга, «твори Лесі Українки з ранньохристиянською проблематикою насичені гострою полемічністю, що відображає вибір авторкою етичної свободи та болісні шукання світоглядних пріоритетів» [3, 191]. Спочатку в уста Йоганни Леся Українка вкладає відстоювання принципу рівності та незалежності, що проповідувало християнство, осягнення світу, де кожна «жінка нічия», а згодом заперечення християнською мораллю розлучення і тим самим спростовування ідеї особистісної волі.

Містким знаком у семіосфері драматичного етюдів Лесі Українки є знак риби. Йоганна повинна приготувати до столу для римських гостей страву «риба по-саронськи». Як відомо, риба вважається ранньохристиянським символом Ісуса Христа. Літери грецького слова «ichthus» («риба») створюють акронім слів «Ісус Христос, Син Божий, Спаситель». Як зазначає Дж. Тресідер, цю символіку підкреслюють євангельські тексти, в яких згадується ловля риби за участю Христа, «сам Ісус проводить аналогію між ловлею риби та зверненням людей до нової віри» [7, 316]. Риба як символ християнської ідеї відіграє важливу роль у тексті драматичного етюдів Лесі Українки. Поливку до риби по-саронськи («як з дому ще навчена») може приготувати лише Йоганна. Ці незначні зауваження засвідчують відчуженість героїні, її «іншість», неспроможність оточенням, яке мислить прагматично-матеріально, осягнути глибину християнських ідей, які вона відстоювала. Цей же християнський символ констатує остаточне підкорення Йоганни канонізованому чоловічому світу й повернення до стереотипної ролі жінки у суспільстві як домогосподарки.

Проте внутрішньо Йоганна Лесі Українки залишається духовно вільною особистістю, вона вже не зможе повернутись до того стану, з якого її вивів своїм словом Месія. Таким чином образ Йоганни репрезентує внутрішню боротьбу між двома світами, вона стає символом духовно вільної жінки в «рабстві суспільної, переважно чоловічої моралі» [2, 135].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, семіосфера християнського коду драматичного етюдів Лесі Українки «Йоганна, жінка Хусова» відображає проблему співвіднесеності індивідуальної свободи з християнською догматикою, проблему вибору моральних пріоритетів. Однак, варто зазначити, що християнський код активно взаємодіє з усіма іншими кодами, які перетинають простір драматичного етюдів Лесі Українки «Йоганна, жінка Хусова». Це переконливо доводить полісемія семіотичних знаків, дослідження якої складає перспективу подальших досліджень твору.

Список використаної літератури

1. Агеєва В. Поетеса зламу століть: творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації / Агеєва В. – К.: Либідь, 2001. – 264 с.

2. Демська-Будзуляк Л. Драма свободи в модернізмі. Пророчі голоси Лесі Українки: [монографія] / Демська-Будзуляк Л. – К.: Академвидав, 2009. – 184 с.
3. Кочерга С. Культурософія Лесі Українки. Семіотичний аналіз текстів: [монографія] / С. Кочерга. – Луцьк: ПВД «Твердиня», 2010. – 656 с.
4. Лотман Ю. Семиосфера / Лотман Ю. – СПб.: «Искусство – СПб», 2004. – 704 с.
5. Моклиця М. Pro et contra християнство: (Драматургія Лесі Українки) / М. Моклиця // Слово і час. – 2001. – № 6. – С. 21–28.
6. Соловей Е. Драматичний етюд Лесі Українки «Йоганна, жінка Хусова» / Е. Соловей // Леся Українка. Драми та інтерпретації. – К.: Книга, 2011. – С. 458–468.
7. Тресиддер Дж. Словарь символов / Тресиддер Дж. [пер. с англ. С. Палько]. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 1999. – 448 с.
8. Леся Українка. Драматичні твори (1909 – 1911) / Леся Українка // Збір. творів: у 12 т. – К.: Наукова думка, 1976. – Т 5. – 336 с.

Статтю подано до редколегії
04.09.2012 р.

УДК 82.091

Підпригора С. В. – кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української літератури і методики навчання
В. О. Сухомлинського

Комп'ютерна пастка: протистояння духовного та демонічного в повісті «Електронний пластилін» М. Бриниха

*Роботу виконано на кафедрі української літератури
і методики навчання МНУ ім. В. О. Сухомлинського*

У статті досліджено особливості художньої модифікації протистояння духовного та демонічного в повісті «Електронний пластилін» М. Бриниха. Наголошується, що автор, по-постмодерному порушуючи жанрові канони, звертаючись до кіберпанку, вдаючись до пародії та чорного гумору, сигналізує про загострення конфлікту між Добром і Злом. Саме комп'ютер та комп'ютерна гра стають втіленням демонічного, якому персонажі не можуть протистояти, бо людина без духовних, моральних орієнтирів (якими й постають дійові особи), позбавлена надії на порятунок.

Ключові слова: постмодернізм, кіберпанк, чорний гумор, пародія, конфлікт.

Подпригора С. В. Компьютерная ловушка: противостояние духовного и демонического в повести «Электронный пластилин» М. Брыныха. В статье исследуются особенности художественной модификации противостояние духовного и демонического в повести «Электронный пластилин М. Брыныха. Отмечается, что автор как писатель-постмодернист, нарушая жанровые каноны, обращаясь к киберпанку, прибегая к пародии и черному юмору, сигнализирует об обострении конфликта между Добром и Злом. Именно компьютер и компьютерная игра становятся воплощением демонической сущности, которой персонажи не могут противостоять, потому что человек без духовных, нравственных ориентиров (которыми и являются действующие лица), лишен надежды на спасение.

Ключевые слова: постмодернизм, киберпанк, черный юмор, пародия, конфликт.

Pidprygora S. V. Computer trap: confrontation of spiritual and demonic in the story «Electronic plasticine» by M. Brynyh. This article analyzes the artistic modification of confrontation of spiritual and demonic in the story «Electronic Plasticine» by M. Brynyh. It is noted that the author, as the postmodern writer, violating the genre canons, addressing to cyberpunk, resorting to parody and black humor, signals the escalating of conflict between Good and Evil. It is a computer and a computer game becomes demonic incarnation, and characters can not resist its, because a person without spiritual and moral guidance (the personages are such people), is deprived of hope for salvation.

Key words: Postmodernism, cyberpunk, black humor, parody, conflict.

Постановка наукової проблеми та її значення. У постмодерний період розвитку як світової, так і української літератур змінюються жанрові координати творів. Оскільки основні постулати